

41. Kerkrecht: bezwaren en geschillen

Ook binnen de kerk komen conflicten voor. Bijna altijd heeft het de voorkeur om eerst in overleg, of in het kader van een bemiddelings- of mediationstraject onder leiding van een mediator, te proberen er samen uit te komen. Soms lukt dat echter niet. In veel gevallen kan de kwestie dan worden voorgelegd aan de kerkelijke rechter. In de kerkorde van de Protestantse Kerk is gekozen voor onafhankelijke rechtspraak. Kerkelijke rechtscolleges hebben een zelfstandige beslissingsbevoegdheid ten opzichte van de ambtelijke vergaderingen. Omdat de kerkelijke rechter niet op de stoel mag gaan zitten van de kerkelijke bestuurders zoals de ambtelijke vergaderingen, toetst hij besluiten van kerkelijke lichamen (dat zijn bijvoorbeeld ambtelijke vergaderingen of kerkelijke colleges) terughoudend.

Algemeen: Colleges voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen

De Protestantse Kerk kent, naast bijzondere vormen van kerkelijke rechtspraak, een vorm van kerkelijke rechtspraak voor bezwaren en geschillen in het algemeen. Dat betreft de procedure bij de Colleges voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen. In deze procedure kan iemand, bijvoorbeeld een gemeentelid, maar ook een kerkenraad of college van kerkrentmeesters, bezwaar maken tegen besluiten van een (ander) kerkelijk lichaam. Het kan dan gaan om een besluit van een kerkenraad, college van kerkrentmeesters of een classicale vergadering. Zo komt het regelmatig voor dat groepen

gemeenteleden bezwaar maken tegen het besluit om een kerkgebouw te onttrekken aan de eredienst en te verkopen.

Verloop procedure Colleges voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen

Degene die het niet eens is met een besluit, kan, als dat besluit afkomstig is van bijvoorbeeld de kerkenraad of het college van kerkrentmeesters, een bezwaarschrift indienen bij het College voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen. Dat bezwaarschrift moet aan een aantal kerkordelijke eisen voldoen. Doorgaans krijgt de verwerende partij, dat is het college of de ambtelijke vergadering die het gewraakte besluit nam, een termijn om een verweerschrift in te dienen. Vaak vindt daarna een zitting plaats. Op die zitting kunnen de standpunten over en weer worden toegelicht en het rechtscollege kan vragen stellen. Enige tijd later volgt een schriftelijke uitspraak. Bij de beoordeling van het gewraakte besluit toetst het College voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen of het besluit en het besluitvormingsproces voldoet aan de beginselen van behoorlijk bestuur. Zo toetst het onder meer of de kerkordelijke voorschriften bij de besluitvorming in acht zijn genomen en de uitkomst van de besluitvorming niet onredelijk is.

Spoedvoorziening

Het kan zijn dat de uitvoering van het besluit waartegen het bezwaar zich richt onomkeerbare of anderszins grote gevolgen heeft. De bezwaarmaker kan dan aan de voorzitter van het College voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen vragen om de uitvoering van het gewraakte besluit op te schorten. Afhankelijk van de spoedeisendheid kan de voorzitter gelegenheid geven voor het indienen van een verweerschrift en/of de betrokkenen zelfs telefonisch horen. Daarna volgt dan een afzonderlijke beslissing. Voorwaarde is wel dat een bezwaarprocedure is gestart.

Termijn

Een belangrijke termijn bij de kerkelijke rechtspraak is de termijn van bezwaar en beroep. Deze bedraagt dertig dagen. Deze termijn is cruciaal: als het bezwaar of beroep te laat wordt ingediend, ook al is het maar een dag, wordt het in principe niet meer in behandeling genomen en staat het besluit waartegen dat bezwaar of beroep zich richt, kerkjuridisch vast. De termijn start na de verzenddatum van het besluit of de dag nadat daarvan redelijkerwijze kennis kon worden genomen. Bij dat laatste kan worden gedacht aan een kanselafkondiging of publicatie in het kerkblad.

Bijzondere vormen van kerkelijke rechtspraak

Naast de procedures bij de Colleges voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen kent de Protestantse Kerk ook andere soorten van kerkelijke rechtspraak. Hieronder worden enkele bijzondere soorten aangestipt.

Tuchtmaatregel - het College voor het Opzicht

De Protestantse Kerk kent een procedure om de kerkelijke tucht te handhaven. Het gaat dan om leer en leven van ambtsdragers en kerkleden. Hierbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld situaties waarin het vermoeden bestaat dat een ambtsdrager in de fout is gegaan en onzuiver heeft gehandeld. Zo kan aan een ambtsdrager die, kerkordelijk uitgedrukt, "zich schuldig maakt aan veronachtzaming of misbruik van het ambt dan wel de bediening dan wel de door de kerk toegekende bevoegdheden" (ord. 10-9-7) een tuchtmaatregel worden opgelegd variërend van een terechtwijzing tot zelfs een ontzetting uit het ambt. Deze procedures worden, als het gaat om ambtsdragers binnen een gemeente, gevoerd bij een classicaal college voor het opzicht. Tegen een uitspraak van dat college staat beroep open op het Generale College voor het Opzicht. Er geldt een beroepstermijn van dertig dagen.

Losmaking predikant bij spanningen - het Generale College voor de Ambtsontheffing

De losmakingsprocedure betreft de beëindiging van een verbintenis tussen een gemeente en haar predikant als er spanningen zijn. Het gaat dan veelal om situaties waarin de verhouding tussen de gemeente en de predikant is verstoord: de predikant kan de gemeente niet meer 'met stichting' dienen. Omdat de gemeentepredikant geen arbeidsovereenkomst heeft met de gemeente, kan deze, anders dan bij een werknemer het geval is, niet worden ontslagen en evenmin kan onderling of door de rechter worden besloten de verbintenis te beëindigen. In die situaties kan - na een voorbereidingstraject waarin het Classicaal College voor de Visitatie en het breed moderamen van de classicale vergadering betrokken zijn, de kwestie worden voorgelegd aan het Generale college voor de ambtsheffing. Dit college kan besluiten de predikant los te maken van de gemeente. Aan de predikant wordt een termijn gegund alvorens hij/zij wordt losgemaakt. Ook wordt aan hem/haar wachtgeld toegekend.

Arbeidsconflict kerkelijk medewerkers - het scheidsgerecht Protestantse Kerk of kantonrechter

Voor wat betreft conflicten met werknemers die zijn verbonden aan de kerkelijke gemeente zoals kerkmusici, kosters en beheerders, kent de Protestantse Kerk de mogelijkheid van beslechting door een scheidsgerecht. Aan dat scheidsgerecht kunnen geschillen over de uitleg van de arbeidsvoorwaarden en de inhoud van de functiebeschrijving worden voorgelegd. Andere geschillen of een niet minnelijke beëindiging van de arbeidsovereenkomst moeten in principe worden voorgelegd aan de kantonrechter.

Vermogensrechtelijke conflicten lokale kerkelijke gremia - het Classicaal College voor de Behandeling van Beheerszaken

Naast de toezichthoudende taken die de Classicale Colleges voor de Behan-

deling van Beheerszaken (CCBB) vervullen en die elders in deze handleiding worden behandeld, hebben deze colleges ook de taak om geschillen op vermogensrechtelijk vlak te beslechten. Het gaat hierbij om conflicten over geld en goed binnen de gemeente of diaconie die spelen tussen de kerkenraad en de colleges van diakenen en kerkrentmeesters. Als een van deze drie het niet eens is met een beslissing, of het nalaten een beslissing te nemen, van de ander, kan dat college of die kerkenraad bezwaar maken bij het CCBB. Zo'n situatie kan zich bijvoorbeeld voordoen als de kerkenraad, tegen het beleid of de wens van het college van kerkrentmeesters in, besluit (te) grote financiële verplichtingen aan te gaan en dat ook in de begroting doorvertaalt. De procedure verloopt dan in grote lijnen volgens hetzelfde stramien als bij de Colleges voor Bezwaren en Geschillen. Cruciaal is ook hier de bezwaartermijn: deze bedraagt dertig dagen.

Traktementskwesities - beheercommissie centrale kas predikantstraktementen

Het kan voorkomen dat sprake is van een geschil over traktementsaangelegenheden. Zo kan een college van kerkrentmeesters van mening zijn dat de gemeente een te hoge omslagheffing moet betalen aan de centrale kas voor predikantstraktementen. Ook kan discussie bestaan over het verschuldigde aantal extra periodieke verhogingen dat aan een nieuw te bevestigen predikant moet worden uitbetaald. Tegen besluiten van de beheercommissie hierover kan de kerkenraad, en niet het college van kerkrentmeesters (al ligt dit wel op zijn terrein), bezwaar maken bij de beheercommissie. Ook hier geldt een bezwaartermijn van dertig dagen.

Hoger beroep – Generale College voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen

Tegen uitspraken van kerkelijke rechtscollages zoals de Classicale Colleges voor de Behandeling van Beheerszaken en Bezwaren en Geschillen maar ook de Beheercommissie en Generale College voor de Ambtsontheffing, staat hoger beroep open bij het Generale College voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen. De beroepstermijn bedraagt ook hier dertig dagen. De procedure bij dit college verloopt in hoofdlijnen hetzelfde als bij een Classicaal College voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen.

Wereldlijke rechter

De kerkelijke rechtspraak kent ook zijn beperkingen. Ook als de wederpartij lid is van de kerk, zal soms alleen de wereldlijke rechter mogen oordelen. Zo kunnen privaatrechtelijke geschillen, bijvoorbeeld over aansprakelijkheid, huur of pacht, in principe alleen door de burgerlijke rechter worden beslecht, ook al is de wederpartij een gemeentelid of ambtsdrager. Als sprake is van strafbare feiten zoals misbruik of verduistering, zal, naast een opzicht-procedure, ook een strafproces aan de orde kunnen zijn. Indien een kerke-

lijke gemeente daarbij schade heeft geleden, kan zij zich in een dergelijke procedure voegen als benadeelde partij en een claim indienen.

Tot slot

De Protestantse Kerk kent meerdere kerkjuridische procedures. Omdat de bezwaartermijn kort is, kan het belangrijk zijn om eventuele rechten voor te behouden en eventueel pro forma bezwaar te maken. Dat kan ook als er een bemiddelingstraject loopt: dan kan een kerkelijke procedure worden opgeschort.

Meer informatie:

- Kerkorde Protestantse Kerk en Generale regelingen: www.protestantsekerk.nl/thema/kerkorde/ (vooral ordinanties 3, 10, 11 en 12 en de Generale regeling 11 Kerkelijke rechtspraak zijn van belang)
- Teunis van Kooten, "De geestelijke," in *Arbeidsrechtelijke themata – Bijzondere arbeidsverhoudingen*, red. G.W. van der Voet (Den Haag: Boom Juridische Uitgevers, 2017).
- L.C. van Drimmelen en T.J. van der Ploeg, red., *Geloofsgemeenschappen en recht* (Den Haag: Boom juridische uitgevers, 2014).
- P. van den Heuvel, red. *Toelichting op de Kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland* (Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2013).
- <https://kerkrentmeester.nl/kennisbank/kerkrecht>
- Voor juridische bijstand kan men zich wenden tot een hierin gespecialiseerd advocatenkantoor met gratis telefonisch kerkrechtspreekuur: zie ook de website van de VKB: <https://kerkrentmeester.nl/partners-en-adviseurs/netwerk>